

Portal: godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda. 7(2016).

Časopis *Portal* godišnjak je Hrvatskog restauratorskog zavoda i recenzirani je znanstveni časopis koji redovito izlazi od 2010. godine. *Portal* objavljuje znanstvene i stručne članke o istraživanjima, rezultatima i konzervatorsko-restauratorskim radovima, teorijskim promišljanjima i povijesnim prikazima. Kroz šest godina u sedam brojeva *Portala* podjednako objavljuju djelatnici Zavoda, kao i svi oni koji se stručnim doprinosima i novim znanstvenim spoznajama žele uključiti u afirmaciju konzervatorsko-restauratorske djelatnosti.

Uz bogato ilustrirane znanstvene i stručne članke, *Portal* na priloženom CD-u sadržava i godišnji pregled svih programa istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova Hrvatskog restauratorskog zavoda provedenih u godini koja prethodi objavi broja.

U sedmom broju časopisa *Portal* može se pročitati devetnaest znanstvenih i stručnih tekstova posvećenih temama iz zaštite kulturne baštine. Devet je izvornih znanstvenih radova, četiri prethodna priopćenja, četiri pregledna rada i dva stručna. Uz članke, časopisu je na DVD-u u obliku kataloških jedinica priložen i pregled svih dovršenih konzervatorsko-restauratorskih radova Hrvatskog restauratorskog zavoda iz 2015. godine. Članci u časopisu obrađuju teme iz područja zaštite pokretne, nepokretne i arheološke baštine.

Prvi u nizu je članak autorice Elene Perković Gjurašin pod naslovom *Konzerviranje i restauriranje željeznih keltskih mačeva s lokaliteta Zvonimirovo – Veliko polje*. U članku su prikazani konzervatorsko-restauratorski radovi na dva željezna keltska mača. Riječ je o mačevima iz doba latenske kulture, 2. st. prije Krista. Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su u više faza, s namjerom vraćanja identiteta, integriteta, stabilizacije i sprječavanja daljnjeg propadanja tih važnih arheoloških nalaza.

Sljedeći je po redu članak pod naslovom *Nove spoznaje o obrambenom sustavu Claustra Alpium Iuliarum: Rezultati istraživanja provedenih u sklopu projekta „Claustra – kameni branici Rimskog Carstva“* autora Josipa Višnjica. U projektu su sudjelovali partneri iz Slovenije i Hrvatske, pa je Hrvatski restauratorski zavod proveo arheološka istraživanja na kasnoantičkom obrambenom sustavu poznatom pod nazivom Claustra Alpia Iuliarum, u sklopu kojih je izvedena dokumentacija LiDAR tehnologijom, arheološka rekognosciranja terena, arheološka sondiranja i geofizikalna mjerenja. U članku su opisani rezultati rada na projektu i snimanjima definirane novootkrivene obrambene kule na lokalitetu.

Još je jedan članak koji se bavi istraživanjima na arheološkoj baštini autorice Vinke Marinković, *Konzervatorsko-restauratorska istraživanja na stećcima s lokaliteta Crljivica pokraj Ciste Velike*. Na stećcima s lokaliteta Crljivica pokraj Ciste Velike od 2013. do 2016. provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja

i probni radovi, koji su imali za cilj procjenu stanja opće očuvanosti stećaka. Također se procijenila očuvanost cijelog lokaliteta, odabira najpogodnijih restauratorskih materijala i metoda te stvaranja plana sustavne i dugoročne zaštite stećaka.

Žana Matulić Bilač autorica je članka pod naslovom *Glavni oltar splitske katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije – tehnološke i kronološke analize*. Članak predstavlja multidisciplinarno desetgodišnje istraživanje proizišlo iz konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru splitske katedrale izvedenih *in situ*. Promatranjem i bilježenjem povijesnih tragova na raznorodnim materijalima u svetištu, njihovim tehnološkim i kronološkim analizama, kao i obradom do sada otkrivenih povijesnih izvora i radova niza autora koji su istraživali pojedine aspekte, rekonstruiran je povijesni razvoj i konstrukcija oltara.

Članak dvoje autora Bastiana Hackera i Neve Pološki pod naslovom *Istraživanje sastava i svojstava srednjovjekovne žbuke u crkvi sv. Marije kod Lokve te komparativna ispitivanja komercijalnih materijala za injektiranje* opisuje rezultate provedenih analiza na zidnoj slici. U crkvi sv. Marije kod Lokve u istarskom gradiću Gologorici nalazi se zidna slika s kraja 14. stoljeća koja prikazuje scenu Poklonstvo kraljeva. 2008. i 2009. izvedena su sustavna istraživanja zidne slike s ciljem iznalaženja prihvatljive konzervatorsko-restauratorske koncepcije imajući u vidu oštećenost oslika koja zahtijeva žurnu provedbu zaštitnih mjera. Posebna pozornost posvećena je laboratorijskim istraživanjima sastava i svojstava srednjovjekovne žbuke.

U članku pod naslovom *Nekoliko starih recepata za pravljenje pisaće tinte iz knjižnice franjevačkog samostana u Zaostrogu* troje autora, Jurice Matijević, Tonije Andrić i Jelice Zelić, predstavlja se liturgijska knjižica koja se čuva u arhivu franjevačkog samostana u Zaostrogu. Prvi dio rada donosi paleografsko-diplomatičku i sadržajnu raščlambu njezina teksta, a središnji dio rada razmatra pet recepata za pravljenje pisaće tinte koji su naknadno zapisani na prvom i zadnjem foliju knjižice. Spoj različitih profesija troje autora donosi različito sagledavanje i važnost starih recepata tinte za pisanje.

Ksenija Škarić u svojem članku pod naslovom *Nove spoznaje o inventaru župe u Margečanu* bavi se vrijednim i zanimljivim inventarom od 15. do 20. stoljeća margečanske župne crkve svete Margarete i tri filijalne kapele u Beli, Radovanu i Tužnom. Pregled u sklopu programa konzervatorsko-restauratorskih istraživanja gotičkog kipa Majke Božje Radovanske ukazao je na to da umjetnine te župe, osim povijesti, dijele i zajedničke konzervatorske probleme, poput aktivne crvotočine i nedavnih amaterskih obnova usmjerenih ponajprije postizanju izgleda novoga. Istraživanja prate tragove premještanja i recikliranja umjetnina unutar iste župe kroz povijest.

Dvojica autora, Ivo Glavaš i Ivo Šprljan, u svojem članku *Utvrde u šibenskom campo di sotto – ostaci kaštela Vrpolje i kule Parisotto* analiziraju povijesne podatke prema ostacima fortifikacijskih elemenata dviju utvrda. Kaštel Vrpolje i kula Parisotto sagrađeni su u šibenskom Donjem polju za obranu od osmanlijskih pro-

vala koje su postale učestale nakon pada Bosne 1463. godine. Više puta rušene i obnovljane, ipak nisu preživjele s početkom Kandijskog rata u drugoj polovici 17. stoljeća, nakon čega su ostali skromni ostatci fortifikacija.

Autorica Višnja Bralić člankom pod naslovom *Slike Nicole Grassija i naručitelji u Hrvatskoj* donosi rezultate istraživanja radova venecijanskog slikara Nicole Grassija (1682.–1748.) u Hrvatskoj, potaknutog dovršetkom konzervatorsko-restauratorskih radova i revalorizacijom slike *Navještenje* sa svecima iz Katedralne riznice u Krku. U uvodnom dijelu skiciraju se obilježja Grassijeva rokoko slikarstva te recepcija slikara u povijesti umjetnosti 20. stoljeća. Tumačenje novije povijesti krčke slike i posljedica prekrajanja formata dopunjeno je podacima o naručiteljskom kontekstu u Krku i detaljnijom analizom njezinih likovnih značajki.

Pavao Lerotić u članku *Slučaj slike Nicole Grassija: Navještenje sa svecima iz krčke Katedralne riznice – u rukama domišljatog kritičara sa škarama i namjerom da napravi bolju sliku* prikazuje slučaj Grassijeve slike koja je pretrpjela radikalnu povijesnu intervenciju u fizički integritet djela. Donose se novi podaci o izvornom stanju i dimenzijama Grassijeva *Navještenja* sa svecima prikupljeni tijekom restauratorskih istraživanja te se detaljnije opisuju postupci pripreme i rezultat spajanja dijelova u cjelinu.

Franjevački samostanski sklop u Varaždinu – povijesna studija originalan je tekst Marije Mirković objavljen na inicijativu HRZ-a i Ivane Peškan. U opsežnom dosjeu, s materijalima koji se odnose na franjevački samostan i crkvu sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu, nalazio se neobjavljeni tekst Marije Mirković o povijesti i razvoju varaždinskog franjevačkog samostana i crkve. Prilikom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja na crkvi i samostanu, tim tekstom se više puta služilo za niz korisnih podataka koje su donijela vrijedna istraživanja Marije Mirković. S obzirom na to da je riječ o neobjavljenom tekstu te da nije bio dostupan široj stručnoj javnosti, u suradnji s kolegama iz Hrvatskog restauratorskog zavoda pokrenuta je inicijativa da se rukopis digitalizira i objavi u *Portal*u.

Bernarda Ratančić i Vladanka Milošević autorice su članka *Prilog poznavanju povijesti franjevačke ljekarne u Varaždinu*. U članku se predstavljaju konzervatorsko-restauratorska istraživanja u prostoru zgrade nekadašnjeg nemoćišta franjevačkog samostana u Varaždinu. Cilj ovog rada je prezentirati do sada postignute rezultate te izdvojiti problemska pitanja čija bi se rješenja trebala pronaći nastavkom istraživanja. Buduća su istraživanja važna radi prezentacije i valorizacije relativno nepoznate svodne freske Ivana Krstitelja Rangera u prostoriji nekadašnje ljekarne.

Petar Puhmajer autor je članka *Žbukani i naslikani medaljoni – prilog razvoju pročelja 17. i 18. stoljeća u kontinentalnoj Hrvatskoj*. U članku se utvrđuju ishodišta oblika medaljona 17. i 18. stoljeća, ponajprije u djelima talijanskih majstora 16. i 17. stoljeća, te putevi njihova usvajanja u habsburškim zemljama, prije

svega u velikim gradskim središtima poput Beča i Praga, preko Graza i Štajerske, odakle dolaze i u naše krajeve.

Obitelj Knežević i obnova nekadašnjeg čakovečkog pavlinskog samostana početkom 19. stoljeća – čitanje povijesnih zapisa i arheoloških tragova naslov je članka autorice Marijane Korunek. U radu se govori o sudbini čakovečkog pavlinskog kompleksa nakon ukinuća pavlinskog reda na području Habsburške Monarhije 1786. godine. Analizom pronađenih temelja zidova te dostupne literature i dokumentacije, izdvojene su arheološke strukture koje se mogu pripisati toj građevinskoj fazi, ali se ne isključuje mogućnost da su one u velikoj mjeri nastale još u baroknoj pregradnji samostanskog sklopa.

Petra Benedik i Jelka Kuret iz slovenskog Restavratorskog centra u Ljubljani autorice su članka *Computer-Aided Reassembly of Fragmented Wall Painting / Kompjutorski potpomognuta rekonstrukcija fragmentirane zidne slike*. Autorice su se bavile razvijanjem mobilne mrežne aplikacije (e-Pedius) u obliku napredne inačice osnovnog programa, koja je osmišljena kao igra sastavljanja fragmenata koja istovremeno pruža osnovne informacije o kulturnoj baštini. Aplikacija je razvijana na primjeru fragmenata zidnih slika s arheološkog nalazišta iz rimskog razdoblja na području Slovenije na lokalitetu antički grad Celeiu na području današnjeg Celja.

Prugasta platna za izradu madraca kao nosioci slika – povijesni pregled uz analizu nekoliko primjera iz Dalmacije naslov je članka autorice Jelene Zagore. U radu se iznosi pregled upotrebe platna za izradu madraca u slikarstvu kroz povijest. Istraživanjem literature i objavljenih dokumenata te kontaktiranjem s galerijama i konzervatorsko-restauratorskim institucijama, prikupljeni su podaci o četrdesetak slika na takvom tipu platna, među kojima je najviše djela flamanskih autora 17. stoljeća.

Lana Križaj u svojem članku pod naslovom *Primjena silikatnih boja u obnovi povijesnih građevina: kapela sv. Antuna Padovanskog na Hršak Bregu* govori o primjeni silikatnih boja prilikom obnove historicističke kapele sv. Antuna Padovanskog na Hršak Bregu kod Krapinskih Toplica. Izneseni su osnovni podaci o kapeli te opisan tijek njezine cjelovite obnove 2014. i 2015. godine, osobito završna koloristička obrada površina.

Josip Kralik autor je članka *Komparativno istraživanje primjene pulsirajuće struje u konzerviranju željeznih artefakata*. Rad donosi teorijsko-eksperimentalnu analizu i komparativno istraživanje metode ekstrakcije klorida pulsirajućom strujom. Cilj je rada verifikacija dosadašnjih saznanja i rezultata istraživanja pulsirajuće struje, istraživanje mogućnosti, prilagodbi i razvoja opreme te analiza rezultata njezine primjene na stvarnim željeznim arheološkim artefaktima, u konzervatorski prihvatljivim uvjetima.

Autori Ljubo Gamulin i Nena Meter Kiseljak u svojem članku *Suhi želatinski negativi na staklu – povijest, čuvanje i digitalizacija* iznose kratku povijest

fotografskih procesa, osobito procesa fotografije na staklu. Opisane su karakteristike suhih želatinskih negatva na staklu te su navedeni primjeri najčešćih oštećenja i degradacija nastalih zbog neprimjerenih uvjeta čuvanja. Također su opisani propisani uvjeti čuvanja i proces digitalizacije koji je postao važan dio upravljanja fotografskim zbirkama. U radu je opisan postupak digitalizacije zbirke suhih želatinskih staklenih negatva Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Časopis *Portal* jedinstven je po tome što prikazuje konzervatorsko-restauratorske radove na pokretnoj, nepokretnoj i arheološkoj baštini te istraživačke radove koji u pravilu daju smjernice samim radovima u razradi metoda. Objavljeni tekstovi služe i kao udžbenici budućim konzervatorima-restauratorima, razmjerni znanja i analizi novih spoznaja različitih profila stručnjaka te doprinose razvoju konzervatorsko-restauratorske struke. S obzirom na obim radova i bogatstvo tema pravo je zadovoljstvo na jednom mjestu pročitati što se radi na štafelajnim slikama, žbukama, arheološkom metalu, drvenoj polikromiji, staklenim negativima, kao i razvijanju novih tehnologija. Bogatstvo istraživačkih radova, od povijesno-umjetničkih, prirodoslovnih, arhitektonskih i povijesnih, u kontekstu kulturne baštine daje časopisu dodatnu vrijednost i zasluženost mjesto među znanstvenim časopisima.

Andreja Dragojević

Tkalčić. Godišnjak društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije. 18(2014).

Godišnjak br. 18 na 878 stranica sadržava 11 članaka razvrstanih u skupine rasprava i izvora, šest prikaza knjiga, pravila, ljetopis i popis članova Društva.

Nikola Hohnjec donosi rad *Profesori katedre Svetoga pisma Staroga zavjeta na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*. U prvom dijelu opisan je rad studija Svetog pisma Starog zavjeta od osnutka modernog Sveučilišta u Zagrebu 1874., u čijem se sastavu nalazio i Bogoslovni fakultet. Opisano je trajanje studija i predmeti na katedri koji su se s vremenom mijenjali. U drugom dijelu kronološki su predstavljani profesori predavači Starog zavjeta: Franjo Iveković, Juraj Dočkal, Josipa Volović, Antun Sović, Janko Oberški, Celestin Tomić i Adalbert Rebić, njihov profesorski rad i uža specijalizacija s popisom knjiga i članaka koje su u svojem djelovanju objavili.

S radovima na temu katoličkih banaka i štedionicama nastavlja Siniša Lajnert. Ovaj put riječ je o naslovu *Hrvatska katolička štedionica d.d. Nova Gradiška 1906.–1948*. Registrirana je temeljem Trgovačkog zakona donesenog 16. svibnja 1875., koji je vrijedio do 1945. godine. Štedionica je osnovana 24. veljače 1910. iz Hrvatske katoličke gospodarske zadruge, a upisana je u trgovačkom registru za